

Pospíšil, Ivo

Čas a prostor v literárním díle

Slavica litteraria. 2013, vol. 16, iss. 1-2, pp. 225-227

ISBN 978-80-210-6526-0

ISSN 1212-1509 (print); ISSN 2336-4491 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/129135>

Access Date: 22. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

práci. K tomu se posléze řadí několik nedostatků a věcných chyb. Nedoceněna je např. Fučíkova studie o Sabinovi, není přihlédnuto k jejímu významu v době zrad na sklonku třicátých let a na počátku protektorátu. O Vojtěchu Martínkovi lze jen stěží tvrdit, že je ruralista (s. 286). Slavíkuv soubor Tváře za zrcadlem vyšel roku 1996 (mylně na s. 12 a 326). Cvejnova edice prvního dílu Fričových Pamětí pochází pak z roku 1957 (chybně na s. 97). Zcela posléze pomíjím Charyparovu přepodivnou charakteristiku Všetickovy studie o Sabinově Hrobníkově.

Čtyři roky před Charyparovou prací vyšla posthumně monografie Karla Kazbundy o Sabinovi. Charypar ji kriticky recenzoval (Dobrá věc se podařila?, Česká literatura 55, 2007, č. 2, s. 252–258), celkem oprávněně, neboť její autor se ve své obsáhlé rozpravě zaměřil výlučně na Sabinovo konfidentství a zcela pominul jeho umělecké a odborné dílo. V jedné věci má však Kazbundova práce velkou přednost, a to je její styl a jazyk, o nichž se Charypar ve své recenzi nezmínil a které mu mohou být velkým vzorem. Kazbunda je totiž ve své argumentaci srozumitelný, přístupný, jasný a tím i přitažlivý, což Charyparův jazyk a styl valnou měrou postrádají, jeho mluva je zašifrovaná, plná lexikálních umělotin.

Charyparovou velkou zásluhou je to, že Karla Sabinu obhájil a osvětlil, v tom je největší význam jeho práce. Obhájil jej ovšem s výše uvedenými výhradami.

František Všeticka

ČAS A PROSTOR V LITERÁRNÍM DÍLE

Копистянська, Н. Х.: *Час і простір у мистецтві слова. Монографія.* Львів: Видавництво ПАІС, 2012. 344 с. ISBN 978-966-1585-89-7.

Před dávnými časy přijížděla Nonna Kopystjanská do Brna především jako znalkyně české a ruské literatury a slavistka v širokém slova smyslu, po vzniku samostatné Ukrajiny také jako ukrajinistka, která se zhruba od konce 80. let 20. století začala intenzivně zabývat prostorem a časem literárního díla. Pokusila se v tomto tématu či projektu vytvořit mezinárodní síť, vychovala řadu žáků a žaček.

V letech perestrojky a v době po roce 1989, resp. 1991 se téma času a prostoru v umění stalo módním. To mi připadalo zvláště podivné, když u nás za inspirace především M. M. Bachtina, ale i D. S. Lichačova, Gastona Bachelarda a jiných se o tom psalo již dříve: řadu podobných prací ani tato monografická studie N. Kopystjanské však nepostihla. Máme tedy před sebou důkladnou badatelskou knihu s trochu východoslovansky patetickým názvem („v umění

slova“, i když nejde o folklor), jejíž autorka se zabývá různými aspekty časoprostoru krásné literatury, ale jaksi trochu v splendid isolation: světová problematika chronotopu je reflektována jen zčásti. Od doby, kdy jsem na této bázi psal Ruskou románovou kroniku (1979, těžce a se šrámy obhájeno 1980, vydáno 1983), a později Labyrint kroniky (1986) a kdy se postupně od 80. let objevuje bachtinovská edice Svatoňova a Hodrové (česká edice M. Bachtina Román jako dialog z roku 1980, kandidátská práce Daniely Hodrové Pohyb románu, školitel Štěpán Vlašín, rkp. 1979, knižně upraveno jako Hledání románu, Čs. spisovatel, Praha 1989, potom série prací z topologie, o románu zasvěcení, všude převažuje speciální problematika, aplikovaná potom na její vlastní prózu, od 90. let poměrně hodně překládanou). Zásadním problémem, jenž neřešil a nevyřešil ani M. Bachtin, je spjatost času a prostoru, aby měl oprávnění jeho pojem chronotopos (chronotop), tedy vzájemná zaměnitelnost času a prostoru nejen ve fyzice, ale také v artefaktu. Když jsem kdysi psal pro jeden účel práci o času a prostoru v literatuře, říkal mi můj tutor, sám přírodovědec, že si dovede představit čas a prostor jen ve fyzice: zdá se to naivní, ale je to tak, neboť tzv. literární čas a prostor jsou stylizované poetologické kategorie a postupy, stejně jako postava, líčení, popis nebo dialog, a přidávat jim jiné „vznešenější“ významy je nadbytečné; samozřejmě, že souvisejí s „filozofií“ artefaktu, ale to se týká celé poetiky. Uchvácení poetikou času a prostoru, které je zvláště od posledního desetiletí 20. století pozorovatelné vlastně všude (konference a knihy v Polsku, Bulharsku, Rusku aj.), bylo – jako tehdy mnoho věcí – přehnané. Něco však z těchto módních vln zůstává: posunutý pohled na literární artefakt, jiné vidění a to je vždy pro poznání objektu užitečné.

Takto tedy vidím horizontálně, kontextově i vertikálně, strukturně i práci N. Kopystjanské. Určitou rozštěpenost obou linií dokládají již úvodní partie knihy: první kapitola či oddíl se týká problematiky literárního času, druhá kapitola je o času a prostoru a jeho integraci do literárněvědného bádání (zde jde o historické mapování terénu, objevují se jména S. Skwarczyńské, M. Bachtina, D. Lichačova, A. Čičerina, jeho poněkud antikvovaná práce o románové epopeji z roku 1975 aj.). Kdo tu chybí, nelze ani napsat, to by byly desítky významných jmen, z Poláků nelze vynechat ani žáka Stefanie Skwarczyńské Jana Trzynańdowského, o jiných nemluvě. V třetí kapitole se analyzuje prostor, ale současně se tu píše o časoprostoru, to však není totéž (H. de Balzac). *Svůj a cizí* je název další kapitoly, kde jsou interpretována mj. díla G. Flauberta a F. Kafky; příliš nerozumím, podle jakého klíče jsou tu právě tyto autoři a tato díla. Další partie znamená spíše rozšíření a reinterpretaci času a prostoru artefaktu jako součásti poetiky. Jde o tzv. sociálně historický chronotopos, retrospektivu, nauku a textu (pozor na záměnu textologie jako pomocné vědy s naukou o textu, s bádáním o textu obecně). Co je velmi dobré, je spojení časoprostoru s žánrem (román) a s náznaky recepční estetiky a závěrečné části obsahující nespočet

schémata zobrazujúcich rúzné podoby času a priestoru (časopriestorová štruktúra diela, autorský chronotopos, spaciálne historický chronotopos, syžetový čas, chronotopos a rytmus postavy, retrospekcie, vlastný a cudzí chronotopos, modelovanie umelckého priestoru, priestor postavy, nakoniec žánrový systém delenia do troch sfér. Je toho mnoho a málokto sa v tomto delení asi vyzná: spíše to chcelo hľadať a nájsť nejaký oporný bod alebo ukotvenie, na ňomž bolo možné „zaviesť“ celú problematiku, alebo jej časť, teda venovať viac pozornosti „filozofii“, promyšlenie literárneho priestoru a času alebo časopriestoru a jejich dominant.

Dielo N. Kopystjanskej, ktoré vychádza z dlhoročného štúdia, lze ničmenej len privítať již pro obsáhlost a celistvosť výkladu. I keď je dielo uzavrené do určitých východných tezí a vymezeneho literárneho materiálu (organicitšjší by tu asi byl materiál ruský a ukrajinský než Kafka alebo Flaubert), autorka sa snaží proniknúť do tehdejšího mainstreamu (90. léta 20. storočia) jmeny autorů, odkazy apod. Nesmí tu chybět nejen F. Kafka, ale ani M. Kundera et al., zvláštne se tu vyjímá A. Seghersová. Tím se také stalo, že unikl problém priestoru a topologie literárneho artefaktu poddaný Gastonem Bachelardem. Kniha N. Kopystjanskej je poctivá v analýze, v promyšlení fenoménu chronotopu a v jeho aplikácii i aplikácii. Je samozrejme vymezena a omezena svou štruktúrou, viděním, vyloženými okruhy, ale to nijak nesnižuje její charakterizační a diskusní funkci, ani její snahu o celistvosť, v jistém smyslu – nehledě na výše uvedené pripomínky – encyklopedičnosť. V tom bych možná viděl to nejpodstatnější: její kniha je invenční učebnicí literárneho časopriestoru v jistých materiálových a metodologických súvislostech. To z ní činí dobrou základnu a súčasne výchozí i sumarizační bod pro seznámení s touto dôležitou tematikou literárnej vedy a umenovedy.

Ivo Pospíšil

NEPUBLIKOVANÉ RUKOPISY ŠTEFANA KRČMÉRYHO

Veci na dne duše. Dve neznáme rukopisy Štefana Krčméryho: A ešte letiace tiene. Vajanský. Pripravila Anna Zelenková. Martin: Matica slovenská – Praha: Slovanský ústav AV ČR 2012. 173 strán. ISBN 978-80-8128-041-2.

Na prvý pohľad to pôsobí neprijateľne, ako keby sa to nemohlo stať pri tak intenzívne a dôkladne rozpracovanom akademickom výskume dejín a vývinu slovenskej literatúry aj autorských dielní, aby sa v spoločenskovedne orientovanom archíve „našli“ nepublikované materiály, a to sa cielene pozornosť literárnej histórie sústreďuje na nedávne 20. storočie.

Kto pracuje v archíve a ten, kto študuje dokumenty v rodinnom či organizačne inak upravenom pracovisku, ktoré plní poslanie archívu, možno sa aj